

ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ТАНИЛЦУУЛГА

Үндэсний их баяр наадмын тухай хуульд
нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн нэгдүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэгт “Монгол Улс бол тусгаар тогтносон, бүрэн эрхт, Бүгд найрамдах улс мөн.” гэж заасан. Энэ утгаараа Үндэсний их баяр наадам нь Монгол Улсын тусгаар тогтнол, бүрэн эрхт байдлын бэлгэдэл төдийгүй уламжлалт урлаг, спорт, биет бус өв бөгөөд эх оронч үзэл санаа дэлгэрэн хөгжихөд чухал ач холбогдолтой юм.

Үндэсний их баяр наадмын тухай хууль нь 2003 оны 06 дугаар сарын 19-ний өдөр батлагдсанаас хойш нийт 6 удаа, давхардсан тоогоор 54 гаруй зүйл, хэсэг, заалтад нэмэлт, өөрчлөлт орж хуулийн анхны бичвэрээс нэлээд зүйл, хэсэг заалт өөрчлөгдсөн байна. Эдгээр өөрчлөлтийн тухайд голлон бөх, уяач, сур харваачид олгох цол, чимэг, тэдгээрээс допингийн шинжилгээ авах, хариуцлага тооцох зохицуулалтыг бий болгохтой холбоотой нэмэлт, өөрчлөлт 2004, 2007, 2013, 2014, 2017 онуудад орсон байна.

Үндэсний их баяр наадам нь Монгол Улсын тусгаар тогтнол, бүрэн эрхт байдлыг илэрхийлж уламжлалт урлаг, спорт, соёлын олон төрөл зүйлийг багтаасан өв соёл, аялал жуулчлалын гол арга хэмжээ болон хөгжиж байна.

Хүчин төгөлдөр үйлчилж байгаа Үндэсний их баяр наадмын тухай хуулийн зорилт нь Үндэсний их баяр наадмыг улс орон даяар тэмдэглэн өнгөрүүлэхтэй холбогдсон харилцааг зохицуулахад оршиж байгаа бөгөөд улс, аймаг, нийслэл, сумын баяр наадмыг зохион байгуулах, бөх, хурдан морины уяач, сурын харваачид цол, чимэг олгох, тэдний эрх үүрэг, допингийн эсрэг үйл ажиллагаа, хариуцлагын тогтолцоотой холбоотой эрх зүйн хэм хэмжээ бүрдэхэд чухал ач холбогдолтой алхам болсон.

Хэдийгээр хүчин төгөлдөр үйлчилж байгаа Үндэсний баяр наадмын тухай хууль байгаа хэдий ч сүүлийн жилүүдэд үндэсний бөхийн барилдаан, үндэсний хурдан морьдын уралдаан тойрсон маргаантай, ээдрээтэй асуудлууд гарч, баяр наадмын зохион байгуулалтад тодорхой бэрхшээл учруулах болсон.

Үндэсний их баяр наадмын тухай хууль нь 2003 онд батлагдсанаар улс, аймаг, нийслэл, сумын баяр наадмыг зохион байгуулах, бөх, хурдан морины уяач, сур харваачийн даваа, үзүүр түрүүний цол, чимэг олгох, тэдний эрх үүрэг, допингийн эсрэг үйл ажиллагаа, хариуцлагын тогтолцоотой холбоотой эрх зүйн үндэс бүрдэхэд чухал ач холбогдолтой болсон боловч хуулийн хэрэгжилтэд зарим тулгамдсан асуудал гарсаар байна. Тухайлбал сүүлийн жилүүдэд улсын баяр наадамд түрүүлсэн,

амжилттай сайн барилдаж цол, чимэг авсан бөх допинг хэрэглэсэн нь шинжилгээгээр тогтоогдож, цол, чимгээ хураалгах, хэрэглэсэн, хэрэглээгүй дээр маргалдах, шүүхээр шийдвэрлүүлэх тохиолдолд ихээхэн гарсаар байна. Үндэсний их баяр наадмын тухай хуульд допинг хэрэглэхийг хориглох, хэрэглэсэн тохиолдолд хүлээлгэх хариуцлагын механизмыг суулгаж өгсөн боловч энэ нь олон улсын допингийн стандарттай нэг талаар нийцэхгүй, Үндэсний баяр наадмыг зохион байгуулах хороо, салбар хорооны шийдвэр нь шүүх дээр хүчингүй болох тохиолдол гарч байна.

Нөгөө талаас допинг хэрэглэхийг хориглох, хэрэглэсэн тохиолдолд хариуцлага хүлээлгэх зохицуулалт нь төдийлөн үр дүнтэй бус зөвхөн хэрэглэсэн бөх, харваачид хариуцлага тооцох, тодорхой хугацаанд баяр наадамд оролцох эрхийг хасах байдлаар явж ирсэн нь үр дүнтэй байж чадахгүй байгаа учраас Улсын цолыг уг шинжилгээний хариу ирсний дараа олгодог байхаар хуульчлах шаардлагатай байна.

Ёс заншил, өв уламжлалд ч цаг үеэ дагаад өөрчлөлт ордог. Хуучин цагт уяачийн өөрийн хүүхэд унаж уралддаг, унаган адууныхаа зан араншинг эзэн нь мэддэг байсан бол өнөөдөр “Унаач хүүхэд” гэсэн нэгэн “анги давхарга” гараад ирснийг анзаарах шаардлагатай. “Унаач хүүхэд” гэх ядруухан эцэг эхтэй, эсвэл асран хамгаалагчгүй шахам хүүхдийг дийлэнхдээ ганц үдийн хоолны мөнгөөр хөлсөлж, “Морины ажил” гэгчид дайчилж байгаа талаар удаа дараа мэдээ мэдээлэл гарсаар байгаа билээ.

Хичээлээс хоцрогдож үеийн хүүхдүүдээс сурлагын дүнгээр мууд тооцогдох болсон хүүхдүүд хичээл ном сонирхохоо больж морь унаж амьдрах нь боломжтой, энэ чигээрээ байж болно гэсэн сэтгэхүйтэй болдог байна. Гэвч хурдан морь унах хүүхдийн нас, бие бялдарын хөгжлөөс шалтгаалан морь унаж уралдах нас нь (ихэвчлэн 12, 13 наснаас хурдны морь унахаа больдог) өнгөрсөн тохиолдолд сурсан сургуульгүй, эзэмшсэн мэдлэг боловсролгүй болсон хүүхдүүд тухайн уяач, эздийнхээ морь малны бусад ажлыг хийх, мал хариулах зэрэг ажлыг хийж амьдрахаас өөр замгүй болсноор сургуулиас завсардах нөхцлийг бүрдүүлдэг байна.

Өдгөө “Морь унаач хүүхэд” гэдэг нэршил бүхий ажил мэргэжил хүүхдийн хөдөлмөрийн нэг төрөл болоод өвөл, зун ялгаагүй нэг уралдаанд бүх насны морь унаж байна. Уралдаанаас гадна үсэргээ сунгаа, морины арчилгаа, маллагаа зэрэг нэргүй олон ажлыг ч морины хүүхэд эмхэлж яваа. Хурдан морины хүүхэд нас ахиад ирэхээрээ намхан жижигхэн, давжаа, туранхай “хар” залуу болчихоод туслах уяач хийж, айлын зарц шиг явдаг гэсэн яриа ч байдаг. Ийм учраас л хурдан морь унадаг хүүхдийн эрх зүйн асуудлыг хөндөж амь нас эрүүл мэндийг хамгаалах цаг ирсэн, үүнтэй зэрэгцээд унаач хүүхдийн хөдөлмөрийг үнэлж улс, аймаг, сумын оны шилдэг уралдаанч цол олгодог байхаар хуулийн төсөлд тусгасан болно.

Түүнчлэн жирийн иргэд монгол уламжлалт ёс, соёлоо хамгаалах үүднээс судалж мэдэх зайлшгүй цаг үед ирээд байна. Монгол үндэсний морин уралдааныг үндэсний соёл, ёс заншилаа алдагдуулахгүйгээр авч явахыг хойч үедээ өвлүүлэн

үлдээх, уяачдын хөдөлмөрийн үнэлэх зорилгоор сумын гурван айраг түрүүг аймгийн нэг айраг түрүүтэй дүйцүүлэх, аймгийн гурван айраг түрүүг улс болон бүсийн нэг айраг түрүүтэй дүйцүүлэхээр тусгасан болно.

Түүнчлэн гадаад улсад допингийн асуудлыг хэрхэн хуульчилсан талаар судалсан болно. Үүнд:

1.Итали улс

Итали улсад 2000 оноос эхлэн допинг хэрэглэсэн асуудалд эрүүгийн хариуцлага тооцдог болсон. Хуулийн дагуу энэ хүрээнд багтах гурван төрлийн гэмт хэргийг ялгаж өгсөн.

- Эхний хоёр нь хэрэглэсэн тамирчин ба түүнд үйлчилж байсан ажилтнуудад шууд хамааралтай. Допинг хэрэглэх, допинг хэрэглэхэд албадах болон тэмцээн уралдаанд давуу байдал олж авахын тулд спортод хэрэглэхийг хориглосон бодисуудтай холбоотой хууль бус үйлдэл хийсэн бол тамирчин, эмч, менежер гэсэн этгээдүүдийг гурван сараас гурван жилийн хугацаагаар хорих ялаар шийтгэж, 50 мянган еврогоор торгууль төлнө.
- 3 дахь төрлийн гэмт хэрэг нь хориотой эм бэлдмэлийн эрэлттэй холбоотой. Допинг худалдсан, тээвэрлэсэн, хадгалсан, зуучилсан хүмүүстэй холбоотой бөгөөд энэ үйлдлүүдийг хийсэн тохиолдолд 2-8 жил хүртэл хугацаагаар хорих ялаар шийтгэж, 80 мянган еврогоор торгоно.

2.Франц улс

Францын спортын тухай кодекс болон бусад хууль журмын дагуу допинг хэрэглэсэн тамирчинд эрүүгийн хариуцлага тооцно. Спортын луйвар хийсэн, хийлгэсэн, нийлүүлсэн хүмүүсээс гадна энэ талын мөрдөн байцаалт явуулах үеэр хамтран ажиллахаас татгалзаж мэдүүлэг өгөхгүй гэвэл эрүүгийн хэрэг үүсгэн шийтгэх боломжтой. Допинг хэрэглэсэн хүнд 5 жил хүртэл хорих, 75 мянган еврогийн торгууль төлөх шийтгэл ноогдуулна. Допингтой холбоотой хэрэгт бүлэг этгээд ажиллаж байсан нь тогтоогдвол ногдуулах ял шийтгэлийн хэмжээг хоёр дахин нэмдэг.

3.Холбооны Бүгд Найрамдах Герман улс

2015 оноос эхлэн допинг хэрэглэсэн тохиолдолд эрүүгийн хариуцлага тооцдог болсон. Шинэ хуулиар допинг хэрэглэсэн, хадгалсан тохиолдолд тамирчин, эмч, албаны хүмүүс, дасгалжуулагчид нь гурван жилийн хугацаагаар хорих ялаар шийтгэж, торгууль ногдуулдаг. Мөн ХБНГУ-ын нутаг дээр допинг хэрэглэсэн гадаадын тамирчдад ч эрүү үүсгэн шийтгэдэг болсон. Допинг хэрэглэхтэй холбоотой бүлэг этгээд ажилласан, насанд хүрээгүй хүүхдийг допинг хэрэглэхийг албадсан бол хорих ялын хэмжээ 10 жил болж нэмэгддэг.

4.Испани улс

Допинг хэрэглэсэн, тараасан, хууль бусаар худалдаалсан, өөрийн цусыг сэлгэх аргыг хэрэглэсэн тохиолдолд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэж, хорих ялаар шийтгэдэг.

5.Кени улс

Допингийн эсрэг дэлхийн агентлагаас хорьсон бодистой холбоотой хэрэгт холбогдвол гурван жил хүртэл хугацаагаар хорих ялаар шийтгэж, 30 мянган доллароор торгодог болсон. Мөн допингийн сорил өгөхөөс татгалзсан тамирчдыг 1 жил хүртэл хорих ялтай. Допинг хэрэглэсэн тамирчдад ногдуулдаг одоогийн систем нь үр дүнтэй байгаа тул эрүүгийн хариуцлага нь заавал байх ёстой шийтгэл гэж үзэхгүй байгаа. Өөрийн улсад тохирсон хууль батлах, Засгийн газрын хууль ёсны эрхэд хөндлөнгөөс оролцохгүй байх, допинг хэрэглэсэнд сэжиглэгдсэн тамирчдын зүгээс Олон улсын спортын арбитрын шүүхэд хандан давж заалдах эрхтэй гэж үздэг.

Монгол Улсын хувьд Үндэсний их баяр наадмын тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлд заасан хууль зөрчсөн этгээдэд хүлээлгэх хариуцлагын арга хэмжээг хэрэгжүүлж ажиллах, сэргээшний төрлийн бодис хэрэглэсэн тамирчдад хүлээлгэх хариуцлагын талаарх бусад улсуудын туршлага, шийтгэлийн арга хэмжээтэй харьцуулахад манай улсын хувьд хөнгөн шийтгэл ноогдуулдаг бөгөөд хариуцлага тооцох асуудлыг нарийвчлан зохицуулж өгөөгүй байна. Уг асуудлыг шийдэх оновчтой арга нь допингийн шинжилгээний хариу гарсны дараа цолыг олгох нь хариуцлагын нэг хэлбэр юм.

Монгол Улсын үндэсний их баяр наадам нь тасрахгүй байх агуулга Үндэсний их баяр наадмын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлд тусгагдсан буюу онцгой нөхцөл байдлаас шалтгаалан баяр наадмын хугацааг өөр өдөр тэмдэгэхээр зохицуулалт хийж болохоор тусгасан байна. Энэ агуулгаар 2021 оны баяр наадмын цолыг нөхөж олгох зүйтэй гэж үзэж байна.